

'OKU KE TA'U 15-30? 'E NGALI FIEMA'U KE HUHUMALU'I KOE MEI HE MĪSELE

Ko e Mīselé ko ha mahaki mātu'aki fakatu'utāmaki 'e lava ke ke puke lahi ai. Ko e founa lelei taha ke malu'i 'aki koe mo ho whānaú/fāmilí mei he mīselé pea mo 'ene mafola he komiunitií ko e huhumalu'i.

MALU'I KOE MEI HE MĪSELE – 'OKU FAINGOFUA PEA TA'ETOTONGI

Ka fale'i koe 'e ha 'ofisa mo'ui ke ke huhumalu'i mīsele pea ke tali 'io, he 'oku ta'etotongi pe.

Te ke lava foki 'o kole ki ho'o toketā fakafāmilí pe GP ke fai hao huhumalu'i mīsele. 'Oku ta'etotongi pe.

'Oku 'i ai e ngaahi kēmisi pe fāmasī 'e nī'ihī 'oku nau fakahoko 'a e huhumalu'i mīselé ma'a kinautolu 'oku ta'u 16 pe lahi hake, pea 'oku ta'etotongi pe. Vakai'i leva e kēmisi/fāmasī ofi atu kia koé pe 'oku nau fai 'a e huhumalu'i mīsele (measles), mō (mumps), mo e lupela (rubella) 'a ia ko e MMR. Kapau 'oku nau fai 'a e huhu malu'i pea ke afe atu ai. 'Oku 'ikai fiema'u ia ke nau fokotu'u atu hao taimi pau ke fakahoko ai ho'o huhú. 'E taki koe 'e he toketā te ne fai 'a e huhú ki ha loki mavahe 'i he fale talatalá ke fakahoko ai ho huhu malu'i.

**'Oku ui 'a e huhumalu'i mīselé ko e MMR.
'Oku tokoni 'a e huhumalu'i mīsele MMR ke fakahaofi koe mei he ngaahi mahaki 'e tolu: mīsele, mō mo e lupela.**

'Oku ke manatu nai pe ne 'osi huhumalu'i koe mei he mīsele?

'Oku tokolahi e kakai 'oku nau 'i he vaha'a ta'u 15 ki he 30 ne te'eki ke huhumalu'i kakato kinautolu he 'enau kei iiki. Pea 'oku faingofua leva ai ke ke pihia mo fakamafola holo 'a e mīsele.

'Eke ki ho'o toketaá pe ko ho'o mātu'á pe ko e tokotaha na'a ne tauhi koé pe na'a ke 'osi huhumalu'i MMR tu'o ua 'i ho'o kei valevale.

Kapau 'oku 'ikai ke 'i ai ha'o ma'u ki ai ko e fakapotopoto tahá ke fai leva ho'o huhumalu'i. 'Oku 'ikai kovi ia ka toe tānaki atu mo ha fo'i huhumalu'i MMR 'e taha.

'OKU 'I AI E NGAHI 'UHINGA LELEI KE FAI LEVA HO'O HUHUMALU'I

- **'E malava pe ke ke puke lahi 'o ka ma'u koe 'e he mīsele**

'E malava ke ke faingata'a'ia hangē 'oku ma'u koe 'e he niuomōnia, mahaki tete pea mo e fufula 'a e 'uto. 'Oku a'u pe foki 'o mole ha mo'ui 'a ha taha ka ma'u ia 'e he mīselé.

- **Kapau 'e ma'u koe 'e he mīselé 'e malava ke pihia ai mo ha ni'ihī kehe**

'Oku 'i ai e ni'ihī he 'ikai lava ke nau huhumalu'i MMR koe'uhi 'oku nau fu'u kei valevale, pe 'oku uesia honau fa'unga malu'i (immune system) 'e ha fa'ahinga alangāmahaki. Ka ko hono huhumalu'i koé 'oku 'uhinga ia 'e lava ai ke 'oua na'a ke puke 'i he mīsele pea mo 'ene pipihi 'o toe puke ai mo ha ni'ihī 'oku 'ikai ke nau si'i mo'ui lelei.

- **Ka ma'u koe 'e he mīselé 'oku ke lolotonga feitama*, 'e malava pe ke uesia ai mo ho'o tamá 'i manavá**

'E lava foki ke tupu mahamahaki ai ho'o tamá 'i he toenga 'o 'ene mo'uí. 'E malava foki ke fehālaaki ho'o taimi langáá 'o tōmu'a ia mei ho 'aho fā'ele totonú, pe ko e sinosi'i 'a ho'o tamá.

** 'E 'ikai lava ke huhumalu'i MMR koe lolotonga 'oku ke feitama.*

- **'E ongo 'aupito kia koe 'a e motuhia 'a ho'o ngāu'é, feinga akó pea mo e fakalata 'o e mo'ui**

Kapau ne te'eki ke ke huhumalu'i MMR ka 'oku ke 'i ha loki 'oku 'i ai ha taha 'oku lolotonga puke 'i he mīselé, 'e fiema'u ia ke ke mavahe 'o nofo tokotaha 'o a'u ki ha uike 'e ua. 'Oku fai ia ke fakapapau'i 'oku 'ikai ke ma'u koe 'e he mīselé pea 'ikai ke pipihi atu ki ha ni'ihī kehe.

● **Ne tau toki sītu'a ni atu mei ha to'umahaki mīsele**
 'I Nu'usilá ni, **ne fe'unga mo e toko 2,000 ne puke he mīsele** 'i he 2019. Ko e toko **700** ne nau tākoto falemahaki pea tokolahi taha 'ia kinautolu ne puké ko e kakai Māori mo e Pasifiki. Ko e fiema'ú ha **pēseti 'e 95** 'o e kakai ke nau 'i ha tu'unga kuo nau malava 'o matu'uaki e mahaki ('oku 'iloa eni ko e 'community immunity' pe 'oku fa'a ui he taimi 'e ni'ihi ko e 'herd immunity') ke tokoni ki hono ta'ofi 'aki 'ene mafolá 'i he kaha'u.

● **Ko e mīselé 'oku faingofua 'a hono 'omai 'e ha kau folau mei muli**
 Ko e mīselé ko e mahaki 'oku lolotonga tofanga ai e ngaahi fonua lahi. 'E lava pe ia ke fetuku mai ki Nu'usilá ni 'e ha kakai ta'efai ha 'ilo ki ai. 'Oku malava pe foki ke ke pihia ai 'i ha'ō folau ki ha ngaahi fonua 'oku 'osi 'iloa 'i tu'apule'anga.

KO E NGĀUE 'A E HUHUMALU'I MMR KO 'ENE TOKONIA HO SINÓ KI HONO FO'U E NAUNAU MALU'I 'O HO SINÓ (ANTIBODIES) KE NE FAKAFEPAKI'I 'A E VAILASI MĪSELE

Ko e huhumalu'i MMR 'oku fakahoko ia 'i he uma.

'I he hili ko ia ho'o huhumalu'i MMR 'e ngāue leva e fa'unga malu'i mahaki (immune system) ho sinó ke ne fakafepaki'i 'a e vailasi mīselé kapau kuo ke 'osi pihia ai.

Ko hono malu'i ia koe – mo kinautolu 'oku mou feohi – mei he puke mo e fakamafola 'o e mīselé.

KO E HĀ E FAITO'O 'OKU FAI'AKI 'A E HUHUMALU'I?

'Oku ngaohi pe 'a e faito'o huhumalu'i MMR mei he siemu 'o e mīsele, mō mo e lupela ka 'oku nau ngāvaivai ange. Koe'uhi ko 'ene ki'i vaivai angé 'oku ne faka'ai'ai 'e ia e fa'unga malu'i mahaki (immune system), 'o ho sinó ke ne fo'u ha naunau malu'i (antibodies) ke fakafepaki'i 'aki 'a e siemu.

'Oku 'i ai mo e faito'o kehe pē 'oku fio 'i he faito'o huhu malu'i ke tauhi 'aki ke tolonga mo mateuteu ki hono ngāue'aki. 'Oku 'ikai fu'u lahi fēfē 'a e fanga ki'i faito'o ko eni he 'oku ma'u pe ia he me'atokoní mo e vai.

'OKU HA MAI KO E FAITO'O HUHUMALU'I MMR 'OKU MATU'AKI MALU MO E HAO 'AUPITO 'A HONO FAKA'AONGA'I

Ko e talu eni mei he ta'u 1990 'a hono ngāue'aki e faito'o huhumalu'i MMR 'i Nu'usilá ni.

'Oku ola lelei 'aupito e ngāue 'a e faito'o huhumalu'i MMR. Ko 'ene lava e fo'i huhu 'e taha, 'oku fakafuofua ki he pēseti 'e 95 'o kinautolu kuo malu'i mo hao mei he mīsele, pea ko 'ene kakato e fo'i huhu 'e ua, ko e malu ia e pēseti 'e 99 'a e kakai.

'E 'i ai ha ki'i toko si'i 'e kei lava ke nau puke neongo kuo 'osi huhumalu'i kinautolu. Ka 'e 'ikai ke nau puke lahi 'o hangē ko kinautolu na'e te'eki ke huhumalu'i.

'Oku si'i hifo 'i he toko 1 'i ha toko 10, te ne ki'i ongo'i puke 'i he vaha'a 'aho 'e nima ki he 12 hili e huhumalu'i, hangē ko ha ki'i mofimofi, veli pe fakafufula 'a e tupu (glands) 'o e sinó.

'Oku 'i ai mo e fanga ki'i faka'ilonga iiki pe 'e 'asi ('oku fa'a hoko ia 'i loto he 'aho 'e taha pe ua hili 'a e huhumalu'i) 'o kau ai e:

- langa'ulu
- mofimofi (ongo'i māmāfana)
- tokakovi'ia (ongo'i lua)
- pongia pe ongo'i ninimo ('e fakasi'isi'i ha ongo'i pehē kapau 'e fuofua me'atokoní kimu'a pea fai e huhumalu'i)
- ongo'i he sinó 'oku 'ikai fiemālie.

'Oku tātaitaha pē ke hoko ha uestia pe fepaki kovi mo e faito'o hili 'a e huhumalu'i MMR, pea kapau 'e hoko, 'e 'asi ia 'oku te'eki 'osi ha miniti 'e 20 hili 'a e huhú. Ko e 'uhinga ia 'e fekau ai ke ke ki'i tatali hifo ha miniti 'e 20 he 'osi hono huhumalu'i MMR koe. He ka 'i ai ha fa'ahinga faka'ilonga fepaki kovi 'e 'asi, 'e lava pe 'e he tokotaha na'a ne fai e huhú 'o fai ha faito'o mo ngāue vave ki ai.

'E fakahā atu pe 'e he toketaá, neesí pe ko e toketā 'i he kēmisí, 'a e ngaahi faka'ilonga 'e ngali hā meia koe 'i he taimi 'e fai ai ho'o huhumalu'i.

'Oku toko si'i pe 'a kinautolu 'e 'ikai tonu ke huhumalu'i. Fakahā ki ho'o toketaá pe na'e 'i ai ha fa'ahinga uestia ne hoko kiate koe tupunga 'i ha huhu na'e fai kimu'a, pe 'oku lolotonga fakahoko ha faito'o kanisā kiate koe pe ha mahaki 'oku mo'uingata'a, pe na'e fai ha fo'i toto atu kiate koe 'i he ta'u 'e taha kuo hili. 'Oku 'ikai tonu ke huhumalu'i MMR koe lolotonga 'oku ke faitama.

'Oku 'i ai e ngaahi fonua 'e ni'ihi ko e huhu mīselé pe mo e lupelá 'oku nau fakahoko. Ko ia, neongo kapau na'a ke 'osi huhu mīsele 'i ha fonua 'i tu'apule'anga, fakapapau'i ke kei fakahoko pe ho'o huhumalu'i MMR 'i Nu'usilá ni koe'uhi ke malu'i koe mei he mō foki.

'Oku tupu 'a e mō mei he pupula e ngaahi fo'i tupu (glands) 'i ho matá. 'E lava ke tupu ai foki 'a e mahaki ko e 'meningitis', fakafuofua ki he toko 1 he toko 10.

Fiema'ú ha toe fakamatala 'oku lahi ange?
 Vakai ki he **ProtectAgainstMeasles.org.nz**